

А.В.Блануца, Д.П.Вашук

ДРУГА ЛІТНЯ МІЖНАРОДНА НАУКОВА ШКОЛА В ПАРИЖІ

12–24 вересня 2005 р. в Парижі відбулася друга літня міжнародна наукова школа. Головні проблеми школи були об'єднані у двох ключових напрямках: “На шляху до імперії: кризи та інновації Московського царства в європейському контексті (кінець XVI – початок XVIII ст.)” та “Школи історіографії в державах Східної Європи після 1991 р.: “класичні” джерела й нові методи аналізу (XVI–XVII ст.)”.

Ініціаторами та організаторами школи стали Центр вивчення Росії, СРСР і пострадянських держав Школи вищих досліджень у сфері соціальних наук та Національний центр наукових досліджень (EHESS-CNRS, Париж) у співпраці з Інститутом загальної історії Російської академії наук (ІВИ РАН, Москва). Керівний склад школи очолили відомі історики: Андре Берелович (Париж, Франція), Владислав Назаров (Москва, Росія) і Павел Уваров (Москва, Росія). Робота школи проходила за двома напрямками: 1) курс лекцій провідних учених Франції, США, Росії, України; 2) захист слухачами школи авторських проєктів.

Лекція *Марка Ферро* (Париж, Франція) була присвячена основним напрямкам світової історіографії. Особливу увагу вчений звернув на концепції формування французької нації. Питання появи в європейських країнах у XVI ст. псевдомонархів висвітлив *Ів-Мари Берсе* (Париж, Франція). На прикладі Португалії він докладно з'ясував політичну боротьбу за престол після „загибелі” короля Себастьяна в останній третині XVI – на початку XVII ст., а також провів порівняльний аналіз із подіями Смути в Московії. Основні досягнення сучасної української археографії та джерелознавства були предметом доповіді *Олени Русиної* (Київ, Україна). Дослідниця звернула увагу на останні публікації джерел з історії України XVI–XVII ст. та окреслила коло нагальних проблем.

Чималий інтерес викликала лекція *Гі Буа* (Париж, Франція). Історик представив картину економічної кризи в Західній Європі XIV–XV ст. На його думку, економічний прогрес відбувався не революційно, а поступово. Чим дужчий опір чинив старий лад, тим сильнішим був прорив за межі Європи. *Валері Ківельсон* (Ен-Арбор, США) проаналізувала сприйняття московитами XVI–XVII ст. навколишнього світу та свого місця в ньому крізь призму географічних карт (основним прикладом була хорографічна книга С.Ремезова). Цікавим був виступ *Данієля Толле* (Париж, Франція), присвячений польській релігійній „толеранції” (XV – перша половина XVII ст.), яка проявлялася тільки в етнічній Польщі, а з другої половини XVI ст. почалися серйозні утиски українського населення, які особливо посилились із початком XVII ст.

Sergeй Богатирьов (Лондон, Велика Британія) у своїй доповіді розглянув питання спадковості династії та влади в Російській імперії на прикладі династичних іконографічних зображень царської сім'ї, а *Владислав Назаров* (Москва, Росія) окреслив коло проблем, пов'язаних із дослідженням періоду Смути та їх вплив на політичну ситуацію в державі. Основні етапи політичного шляху Петра I – “від царя до імператора” – представив *Євгеній Анісімов* (Санкт-Петербург, Росія), а в лекції *Браяна Девіса* (Сан-Антоніо, США) крізь призму подієво-фактологічної історії були проаналізовані події Переяславської ради 1654 р. Історик зосередився на причинах укладення українсько-московського договору, акцентуючи на релігійному аспекті.

Андре Берелович (Париж, Франція) у своїй доповіді сконцентрував увагу на дворянських родах Росії XVII ст. Історик з'ясував особливості інституту міщництва в XVI – на початку XVII ст. в загальноєвропейському контексті та причини його ліквідації. Есхатології та кризи у Франції XVI ст. присвя-

тив свою лекцію *Дені Крузе* (Париж, Франція). Він висвітлив причини поширення уявлень про наближення кінця світу у французькому соціумі, показав вплив Реформації на внутрішню ситуацію у Франції.

Повідомлення *Александра Лаврова* (Париж, Франція) стосувалося Стрілецького повстання 1682 р. („Хованщина”), яке було складовою загальної кризи XVI ст. Головну причину соціального конфлікту дослідник убачає у фінансовій кризі в державі. Династичній кризі та монаршому арбітражу свою доповідь присвятив *П'єр Гонно* (Париж, Франція), на думку якого в російській історії було три кризових періоди: 1) Київська Русь; 2) часи правління Васілія II і Юрія Шемяки; 3) Смута.

Цікавими виявилися й авторські проекти слухачів школи. Так, *Ігорь Анкудінов* (Новгород, Росія) розглянув динаміку розвитку Новгороду й Старої Русі в умовах соціально-економічних криз кінця XVI – початку XVII ст. *Алексей Фролов* (Твер, Росія) проаналізував інформативні можливості географічних даних “писцовых книг” кінця XV – початку XVIII ст., а також продемонстрував авторську методику створення картографічних матеріалів на прикладі Деревської п'ятини.

Дмитро Рібаков (Київ, Україна) на прикладі “Временника” Івана Тимофєєва показав своє бачення історії історичної думки пізнього середньовіччя й раннього Нового часу, а *Андрій Блануца* (Київ, Україна) проаналізував актові книги земських і гродських судів на предмет можливості використання ділової документації в дослідженні різних аспектів історії Великого князівства Литовського й Речі Посполитої. Автор також висвітлив здобутки української історіографії в дослідженні правової й соціальної історії українських земель XVI–XVII ст.

Дмитро Ващук (Київ, Україна) у своєму проекті на прикладі Київської уставної грамоти показав невідповідність постулату великих князів литовських “старини не рухаєм, а новин не вводим” реаліям щоденного життя українських земель у складі Великого князівства Литовського XV–XVI ст. *Крістоф Вітценрат* (Берлін, Німеччина) розглянув історію будівництва Софійського собору в Тобольську в першій половині XVII ст. Народні уявлення про царя і його владу в XVII ст. стали предметом доповіді *Павла Лукіна* (Москва, Росія), а *Алег Дзярнович* (Мінськ, Білорусь) у своїй доповіді проаналізував джерела про московсько-литовсько-польські війни XVI–XVII ст., основну увагу звернувши на їх наслідки для цивільного населення. *Андрей Мацук* (Мінськ, Білорусь) подав образ Російської імперії в уявленнях магнатів і шляхти ВКЛ першої третини XVIII ст. Образ російського православ'я у Швеції першої половини XVII ст. показав у своєму виступі *Александр Толстиков* (Москва, Росія).

Мамі Гамamoto (Токіо, Японія) у своєму проекті розглянула стосунки мусульманської еліти з вихідцями із західних країн у Московській державі XVI–XVII ст. *Сергей Польський* (Самара, Росія) проаналізував династичну кризу 1730 р. в контексті дослідження правлячої еліти Росії XVII – першої третини XVIII ст. *Вадим Михайлін* (Саратов, Росія) розглянув традиції архаїчних військових чоловічих союзів в організації владних структур і в самоорганізації воєнізованих груп у кризову добу XVI–XVII ст. *Ольга Ковалевська* (Київ, Україна) проаналізувала політичну акцію Івана Мазепи через призму структурного елементу суспільно-політичної кризи початку XVIII ст., а *Ілья Зайцев* (Москва, Росія) розглянув стосунки Московії, українського козацтва й Кримського ханства в 60–70-х рр. XVII ст. в контексті антиосманської політики європейських держав.

Обговорення та дискусії дали молодим ученим змогу ознайомитися з новими методиками дослідження кризових та інноваційних явищ європейської історії. Відзначимо й організований керівниками школи круглий стіл на тему моделювання історичних подій, який викликав жваву дискусію. Учені з різних країн здобули виняткову нагоду обмінятися думками й налагодити контакти для співпраці.